

La Estraro de Internacia Scienca Asocio Esperantista:

prezidanto Prof. D-ro Y. Väisälä (Puolalanpuisto 1, HELSINKI, Finnlando)
viceprezidantoj D-ro P. Neergaard (Gothersgade 158, KOPENHAGO K, Danlando) kaj C. Stöp-Bowitz (Camilla Colletts vei 3, OSLO 2, Norvegio)

Generala sekretario Prof. D-ro Bož. Popović (Og. Price 80, BEOGRAD, Jugosio)
Sekretario-kasisto Prof. Inđ. Mom. Šaponjić (Svetosavska 23, dvor., BEOGRAD, Jugoslavio)

Aliaj estraranoj Prof. D-ro P. Kustaanheimo (KLAUKKALA, Finnlando) kaj D-ro Wim de Smet (Wilgendreef 14, Heide-KALMTHOUT 2180, Belgio).

Konsulta Komitato de la redaktoro:

D-ro A. Albault
Lic. M. Givoje
Prof. J. Görlich
D-ro P. Neergaard
Prof. S. Reiersøl
C. Stöp-Bowitz

Cefa kaj respondeca redaktoro Prof. d-ro Bož. Popović, Ognjena Price 80 BEOGRAD, Jugoslavio

Lingva kontrolanto Prof. M. Šaponjić
Svetosavska 23 (dvor.), BEOGRAD, Jugoslavio

Eldono de INTERNACIA SCIENCA ASOCIO ESPERANTISTA
Aperas sesfoje jare

Por membroj de ISAE la jarabono (kun la kotizo de ISAE) 50 steloj = 12,5 ned. gld. = 3,5 dol. = 42 jug. din.

La abonojn kolektas la landaj delegitoj de ISAE

(La listo troviĝas sur la lasta kovrilpaĝo)

Ekster la delegita reto de ISAE la jarabono 4,0 us. dol. = 50 jug. din.

Izdaje nauĉna sekcija Saveza esperantista Jugoslavije Terazije 42, Beograd (=jugoslovenska podružnica Međunarodno nauĉnog društva esperantista). Za izdavaĉa: odgovorni urednik Prof. Dr. Bož. Popović (Ognjena Price 80, Beograd)

Ŝtampa: «Vuk Karadžić», Niš; Štanka Paunovića 72. — Telefon 25-444

SCIENCA REVUO

UDK 001 (05) = 408.92

Vol. 21, n-ro 1 (81)

5. 2. 1970.

Aperas sesfoje jare. Jarbono 50 steloj aŭ + us. dol. aŭ 48 din

Enhavo de n-ro 1:

V. Setälä: Pri la artikolo en Esperanto
E. Werner: Psikologio de la malhelpata reakcio kaj de la perseveracioj
F. Garcia Márquez: Realaj kaj fikтивaj fortoj
E. Kaariainen: Pri la formo kaj grandeco de la terglobo
A. I. Pravda: Pri kelkaj kontraŭvibradaj rimedoj
Novaĵoj kaj interesajoj el sciencoj

415.4(408.92)

PRI LA ARTIKOLO EN ESPERANTO (V. Setälä, Helsinki, Finnlando)

En Scienca Revuo n-ro 2 (78) de 10. 5. 1969, s-ro A. Vaitilavičius el Vilno pritraktas sur dek paĝoj la problemon pri la artikolo («Ĉu regula aŭ ĥaosa uzado de la artikolo?»). La rezulto de la pritrakto estas la tradicia regulo «La artikolo 'la' estas uzata tiam, kiam ni parolas pri personoj aŭ objektoj konataj».

La pritrakto ne necesigus respondon, se la rezulto estus valida en la uzo de la lingvo. Aliparte estas necese atentigi, ke la aŭtoro «citas» la regulon, kiun mi donis en Esperantologio (1961), false. Kaj el tiu falsa citaĵo li faras konkludojn, laŭ kiuj mia regulo estas senvalora.

Evidente la konciza kaj logika pritrakto mia en Esperantologio estas malfacila al personoj, kiuj ne okupiĝis kun la moderna lingvistiko. Tion oni ja povas konstati ankaŭ pro tio, ke oni ofte ne komprenas la diferencon inter 'vorto' kaj 'gloso', same kiel oni miksas la konceptojn pri 'vortklasoj' kaj 'logika kategorio', pri kiuj mi povas ĉi tie nur aludi al miaj artikoloj en Esperantologio (1949) kaj Sciencaj Studoj (1958).

Laŭ la tradicia regulo oni do uzu la artikolon, kiam oni parolas pri konataj personoj aŭ objektoj.

Ni citu ekzemplojn de esprimoj celantaj konatajn konceptojn:

Profesoro Vilhelm Thomsen

Doktoro Zamenhof

L. L. Zamenhof

Kopenhago, Varsovio, Bjalistoko

Atlanta Oceano, Suda Ameriko, Nigra Maro

Danubo, Rejno, Volgo

mia patro, «patro» (kiel alparolo de infano al sia patro)

tiu domo, ĉiuj homoj

Komuna al ĉiuj nomitaj ekzemploj estas, ke la celata ideo estas konata, sed la esprimo sen artikolo. Sed kial oni ne uzas tie la artikolon? Ĉar ĉiu nomita esprimo plene karakterizas la celatan ideon. Ne estas bezona ia aldono por precizigi la sencon de la esprimoj, eĉ kiam ili aperas izole, sen ia kunteksto.

Estas pli malfacile trovi ekzemplojn pri uzo de la artikolo, kiam la objekto estas nekonata. Ni provu tion tamen: Estus interese ekkoni la fontojn laŭ kiuj S. Luko verkis la evangelion

La fontoj ja estas perditaj, al kiuj S. Luko aludas en la komenco de la evangelio nomata laŭ li. Tamen ni sentas, ke en tiu frazo la artikolo estas nepre necesa.

La polico ne sukcesis malkovri la ŝteliston, kiu rompis la vitron...

La ŝtelisto estas nekonata — kaj tamen ni skribas 'la ŝtelisto'. Kiam venos la tago, kiun mi longe atendis? La tago estas nekonata. Iam en la nekonata pasinteco la homo komencis doni nomojn al objektoj.

La pasinteco estas nekonata. Kaj kial oni uzas la artikolon ĉi tie? Simple pro tio, ke la uzata esprimo substantiva ne komplete karakterizas la celatan objekton. Se la en supraj frazoj maldense presitaj vortoj aperas sen kunteksto, ili tute ne elvokas la ideon, kiun ni celas. Kaj tio estas la vera motivo uzi la artikolon.

Kompreneble estas facile doni multajn ekzemplojn, kie oni parolas pri konataj objektoj kaj uzas la artikolojn, kaj inverse, pri nekonataj objektoj esprimataj sen artikolo. Ni donu kelkajn kaj signu per (d), se la uzata substantivo plene difinas la ideon, kaj per (a) se ĝi nur aludas al la ideo celata, kaj nepre postulus kompletigon per determinaj vortoj, se ĝi starus sen kunteksto:

Tie ludas knabino (d)

La knabino havas ludilon (a: la nomita knabino).

Sia ludilo (d) estas ringo, la mia (a: mia ludilo) estas pilko.

Kiu estas en la ĉambro (a: ekz. nia ĉambro).

Ti estas maljunulo (d: ni celas nur maljunulon, kiun ajn).

Ti estas la avo (a: nia avo).

Bonvolu nun kun atento relegi el ĉiuj tri serioj da ekzemploj ĉiujn esprimojn sen artikolo. Vi konstatos, ke inter ili estas esprimoj, kiuj celas kontajn personojn aŭ objektojn kaj aliaj kiuj celas nekonatajn tiajn. Sed en ĉiu kazo vi konstatos, ke la substantivo (aŭ substantiva vortligo) uzata plene karakterizas la ideon esprimatan. Se vi poste legos ĉiujn esprimojn kun artikolo, vi trovos ankaŭ tie esprimojn pri konataj kaj aliajn pri nekonataj objektoj, sed en ĉiu kazo la substantiva esprimo disigita de sia kunteksto estas nekompleta kaj ne elvokas la ĝustan ideon, se oni ne aldonas karakterizajn determinajn vortojn.

Per iom da logika penskapablo oni nun komprenas la regulon, kiu sekvas el la donitaj ekzemploj:

La difina artikolo estas uzenda, kiam vorto (aŭ vortligo) estas uzata en aluda signifo, tio estas, ke sen kunteksto ĝi postulus kompletigon per determinaj vortoj, por esprimi la celatan koncepton.

Se mi diris, ke studante la ekzemplojn de Plena Gramatiko oni konstatas, ke la nun donita regulo valoras sen esceptoj, tio ĝuste signifas, ke la diversaj reguloj kaj esceptoj tie donitaj estas nenecesaj kaj anstataŭ konfuzo ekestas plena racia ordo, kontraŭe al la pretendo de Vaitilavičius.

Sed lia nekompreneble estas eble komprenebla, ĉar li miscitis mian regulon, dirante, ke ĝi pretendus, ke »La difina artikolo estas uzata en aluda signifo... ke ĝi postulas kompletigon...«, dum la regulo parolas pri la signifo de la vorto.

SCIENCA REVUO de Internacia Science Asocio Esperantista (BEOGRAD, Jugoslavio)	El Vol. 21 n-ro 1 (81) 5. 2. 1970.
---	--

159.943

Ernst Werner*):

PSIKOLOGIO DE LA MALHELPATA REAKCIO KAJ DE LA PERSEVERACIOJ (kun enkonduko /A kaj B/ de la baza kosmologio)

A. Universaj principoj

1. La kosma unueco. Verŝajne ekzistas nur unu kosma principo, el kiu estiĝas ĉio kio iam kaj iel estas. (Al tio kondukas la bezono kompreni la mondon. Ĉar kompreni aŭ klarigi signifas, rekonduki multajn de fenomenoj, kia ekzistas en ĉiu sfero de la naturo same kiel en la homa animvivo, sur malmultajn, laŭeble nur unu solan kaŭzon en si mem kompreneblan). Kio ŝajnas al ni malsama, tio estas nur la aperformoj de la aĵoj, pro la limiteco de nia ekkono; sed la esenco de ĉiuj aĵoj estas de unu origino kaj de unu principo.

2. Ŝtofo kaj forto. Tiun ĉi unuecan koncepton ŝajne kontraŭstaras la sperto, kiu laŭ la propra korpanima konstitucio vidas ĉiujn fenomenojn kiel efikojn de forthavaj subjektoj kaj analizas ĉian okazadon en kaŭzon kaj efikon, subjekton kaj objekton, energion kaj ŝtofon, spiriton kaj materion. Ĉiujn tiujn nocioj estas, se oni funde pripensas, nur formoj de la ekkono, simile al spaco kaj tempo, en kiuj ni estas enfermitaj per nia tuta esto kaj pensado.

Antaŭ ĉio la diferenco inter ŝtofo kaj forto (energio) ne estas fundita en la esenco de la fenomenoj. Ne ekzistas ŝtofo sen forto (ĉar nur per tiu ĉi la ŝtofo aperas al ni kiel portanto de efikpovaj ecoj) kaj ne ekzistas forto sen ŝtofo (ĉar nur per tiu ĉi ni ekkonas la efikojn de la forto, kiu estas ĝia esenco). Ankaŭ la moderna naturscienco, la atomfiziko, instruas, ke ŝtofo povas transiĝi en forton, kaj ke la plej malgrandaj ŝtoferoj, la atomoj, konsistas el sistemoj de forto (j).

La »aĵo en si mem«¹⁾ do estas esence verŝajne pli alta unuaĵo de ŝtofo kaj forto, en ĵu formo ekzistanta super niaj konceptoj de spaco kaj tempo.

1) La »Ding an sich« laŭ la germana filozofo Kant.

*) Pilgramgasse 9/27, A-1050 Wien, Aŭstrio